

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 15ης Σεπτεμβρίου 2011 *

Στην υπόθεση C-155/10,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Supreme Court of the United Kingdom, πρώην House of Lords (Ηνωμένο Βασίλειο), με απόφαση της 24ης Μαρτίου 2010, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 2 Απριλίου 2010, στο πλαίσιο της δίκης

Williams κ.λπ.

κατά

British Airways plc,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Tizzano, πρόεδρο τμήματος, J.-J. Kasel, A. Borg Barthet, E. Levits (εισηγητή), και M. Berger, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: V. Trstenjak
γραμματέας: L. Hewlett, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 14ης Απριλίου 2011,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- οι Williams κ.λπ., εκπροσωπούμενοι από τους J. McNeill, QC, και M. Ford, barrister,
- η British Airways plc, εκπροσωπούμενη από τους C. Jeans και A. Short, QC,
- η Δανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τη V. Pasternak Jørgensen και τον C. Vang,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον M. van Beek και την N. Yerrell,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 16 Ιουνίου 2011,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- ¹ Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 7 της οδηγίας 2003/88/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας (ΕΕ L 299, σ. 9, στο εξής: οδηγία 2003/88) καθώς και της ρήτρας 3 της συμφωνίας η οποία επισυνάπτεται στην οδηγία 2000/79/ΕΚ του Συμβουλίου, της

27ης Νοεμβρίου 2000, για την εκτέλεση της Ευρωπαϊκής Συμφωνίας για την οργάνωση του χρόνου εργασίας του ιπτάμενου προσωπικού της πολιτικής αεροπορίας που συνήφθη από την Ένωση Ευρωπαϊκών Αεροπορικών Εταιριών (ΑΕΑ), την Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Εργαζομένων στις Μεταφορές (ETF), την Ευρωπαϊκή Ένωση Προσωπικού Θαλάμων Διακυβέρνησης Αεροσκαφών (ECA), την Ευρωπαϊκή Ένωση Αερομεταφορέων των Περιφερειών της Ευρώπης (ERA) και τη Διεθνή Ένωση για τις Ναυλωμένες Πτήσεις (IACA) (ΕΕ L 302, σ. 57, στο εξής: ευρωπαϊκή συμφωνία).

- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ μισθωτών, των Williams κ.λπ., και του εργοδότη τους, της εταιρίας British Airways plc (στο εξής: British Airways), σχετικά με τις καταβαλλόμενες αποδοχές κατά τη διάρκεια της ετήσιας άδειάς τους.

Το νομικό πλαίσιο

Η κανονιστική ρύθμιση της Ενώσεως

- 3 Το άρθρο 7 της οδηγίας 2003/88, με τίτλο «Ετήσια άδεια», προβλέπει τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να παρέχεται σε όλους τους εργαζομένους ετήσια άδεια μετ' αποδοχών διάρκειας τουλάχιστον τεσσάρων εβδομάδων, σύμφωνα με τους όρους που προβλέπουν οι εθνικές νομοθεσίες ή/και πρακτικές για την απόκτηση του σχετικού δικαιώματος και τη χορήγηση της άδειας.

2. Η ελάχιστη περίοδος ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών μπορεί να αντικαθίσταται από χρηματική αποζημίωση μόνον σε περίπτωση τερματισμού της εργασιακής σχέσης.»

4 Η ρήτρα 3 της ευρωπαϊκής συμφωνίας έχει ως εξής:

«1. Το ιπτάμενο προσωπικό της πολιτικής αεροπορίας δικαιούται ετησίας αδειίας μετ' αποδοχών τουλάχιστον τεσσάρων εβδομάδων σύμφωνα με τους όρους απόκτησης δικαιώματος και χορήγησης τέτοιας άδειας που προβλέπονται στην εθνική νομοθεσία ή/και πρακτική.

2. Η ελάχιστη περίοδος ετησίας αδειίας μετ' αποδοχών δεν αντικαθίσταται από αντισταθμιστικό επίδομα, εκτός από τις περιπτώσεις κατά τις οποίες η σχέση εργασίας λήγει.»

Η εθνική νομοθεσία

5 Η κανονιστική απόφαση του 2004 περί χρόνου εργασίας στην πολιτική αεροπορία [Civil Aviation (Working Time) Regulations 2004 (*Statutory Instruments* 2004 n° 756)] έχει ως ακολούθως:

«4. (1) Τα μέλη του πληρώματος δικαιούνται ετησίας αδειίας μετ' αποδοχών τουλάχιστον τεσσάρων εβδομάδων ή χρονικού διαστήματος που αναλογεί σε τέσσερις εβδομάδες για περίοδο απασχολήσεως μικρότερη του ενός έτους.

(2) Η άδεια της οποίας δικαιούνται τα μέλη του πληρώματος δυνάμει της κανονιστικής αυτής αποφάσεως:

(α) μπορεί να χορηγηθεί τμηματικά·

(β) δεν μπορεί να αντικατασταθεί από χρηματική αποζημίωση, εκτός από τις περιπτώσεις κατά τις οποίες η σχέση εργασίας λήγει.»

6 Κατά το άρθρο 9 της κανονιστικής αυτής αποφάσεως, ο εργοδότης οφείλει να εξασφαλίζει ότι:

«[...] κατά τη διάρκεια οποιουδήποτε μήνα

α) κανένας από τους υπαλλήλους του δεν θα εργαστεί ως μέλος του πληρώματος κατά τη διάρκεια του χρόνου εργασίας του, αν, κατά τη διάρκεια της δωδεκάμηνης περιόδου που λήγει την τελευταία ημέρα του προηγούμενου μήνα, οι συνολικές ώρες πτήσης του εν λόγω εργαζομένου υπερβαίνουν τις 900, και

β) κανένας από τους υπαλλήλους του που εργάζονται ως μέλη πληρώματος δεν θα έχει συνολικό ετήσιο χρόνο εργασίας που υπερβαίνει τις 2000 ώρες, τούτο δε κατά τη διάρκεια της δωδεκάμηνης περιόδου που λήγει την τελευταία ημέρα του προηγούμενου μήνα.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 7 Οι Williams κ.λπ. είναι χειριστές αεροσκαφών, υπάλληλοι της British Airways (στο εξής: χειριστές αεροσκαφών). Οι όροι εργασίας τους αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης μεταξύ της British Airways και του συνδικάτου των χειριστών αεροσκαφών, του British Air Line Pilots Association. Οι όροι αυτοί περιέχονται σε μνημόνιο συμφωνίας (Memorandum of agreement), της 1ης Απριλίου 2005 (στο εξής: ΜΟΑ).
- 8 Βάσει του εν λόγω ΜΟΑ, οι αποδοχές των χειριστών αεροσκαφών αποτελούνται από τρία στοιχεία. Το πρώτο στοιχείο είναι ένα πάγιο ετήσιο ποσό. Το δεύτερο και το τρίτο στοιχείο συνιστούν επιδόματα το ποσό των οποίων κυμαίνεται αναλόγως του αν πρόκειται, αφενός, για πτητικό επίδομα, οπότε το ποσό του καθορίζεται στις 10 αγγλικές λίρες για κάθε προγραμματισμένη ώρα πτήσης ή, αφετέρου, για επίδομα εκτός έδρας, οπότε το ποσό του καθορίζεται στις 2,73 αγγλικές λίρες ανά ώρα. Το πτητικό επίδομα συνιστά αποδοχές υποκειμένες στον φόρο στο σύνολό τους, ενώ, όσον αφορά το επίδομα εκτός έδρας, ποσοστό 82% αυτού λογίζεται ως καταβολή πραγματοποιούμενη για την κάλυψη εξόδων, με αποτέλεσμα μόνον ένα ποσοστό 18% να θεωρείται ως φορολογητέο εισόδημα.
- 9 Ο χρόνος πτήσης ενός χειριστή αεροσκαφών εξαρτάται από τα δρομολόγια που του ανατίθενται καθώς και από τα σχέδια πτήσεων. Κατά το Supreme Court of the United Kingdom, ο χρόνος αυτός αντιστοιχεί, κατά γενικό κανόνα, σε δεκαπέντε ημέρες ανά μήνα.
- 10 Δυνάμει του ΜΟΑ, το ποσό που καταβάλλεται ως αποδοχές ετήσιας άδειας καθορίζεται αποκλειστικά βάσει του πρώτου στοιχείου των αποδοχών, ήτοι βάσει του πάγιου ετήσιου ποσού.
- 11 Οι χειριστές αεροσκαφών υποστηρίζουν ότι, κατά το δίκαιο της Ένωσης, το ποσό που καταβάλλεται ως αποδοχές ετήσιας άδειας πρέπει να υπολογίζεται βάσει του συνόλου των αποδοχών τους, περιλαμβανομένων των επιδομάτων.

- 12 Το Employment Tribunal και το Employment Appeal Tribunal δέχτηκαν τις σχετικές αιτήσεις των Williams κ.λπ. Αντιθέτως, το Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) δέχτηκε την αντίθετη άποψη της British Airways, αποφαινόμενο ότι αποδοχές συνιστά μόνον το πάγιο ετήσιο ποσό.
- 13 Το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς την έννοια της εκφράσεως «ετήσια άδεια μετ' αποδοχών» καθώς και ως προς την έκταση της ευχέρειας που έχει η εθνική νομοθεσία και/ή πρακτική να θεσπίζει «όρους αποκτήσεως δικαιώματος και χορηγήσεως τέτοιων άδειας».
- 14 Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Supreme Court of the United Kingdom αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως με τα ακόλουθα ερωτήματα:

«1) Κατά το άρθρο 7 της οδηγίας 93/104/ΕΚ του Συμβουλίου, της 23ης Νοεμβρίου 1993 σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας (ΕΕ L 307, σ. 18), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2000/34/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Ιουνίου 2000 (ΕΕ L 195, σ. 41, στο εξής: οδηγία 93/104), το άρθρο 7 της οδηγίας 2003/88/ΕΚ του Συμβουλίου, καθώς και τη ρήτρα 3 της ευρωπαϊκής συμφωνίας [...]:

α) καθορίζει ή θεσπίζει το Ευρωπαϊκό δίκαιο, και αν ναι σε ποιο μέτρο, κριτήρια σχετικά με τη φύση και/ή το ύψος των αμοιβών που οφείλονται για τις περιόδους αδείας μετ' αποδοχών, και

β) καθορίζουν τα κράτη μέλη, και αν ναι σε ποιο μέτρο, τον τρόπο υπολογισμού των αμοιβών αυτών;

- 2) Ειδικότερα, αρκεί, κατά το εθνικό δίκαιο και/ή την εθνική πρακτική και/ή δύναμη των συλλογικών συμβάσεων εργασίας και/ή των συμβατικών όρων εργασίας που καθορίζονται κατόπιν διαπραγματεύσεων μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων, η καταβαλλόμενη αμοιβή να παρέχει στον εργαζόμενο τη δυνατότητα και το κίνητρο να χρησιμοποιεί και να αξιοποιεί στο έπακρο την ετήσια άδειά του και να μη καθιστά πιθανό το ενδεχόμενο να μην χρησιμοποιήσει ο εργαζόμενος την άδεια αυτή;

- 3) Ή απαιτείται η αμοιβή:
 - α) είτε να αντιστοιχεί επακριβώς

 - β) είτε να είναι εν γένει παρόμοια με την “κανονική” αμοιβή του εργαζομένου;

- 4) Επιπλέον, στην περίπτωση καταφατικής απάντησης στο τρίτο ερώτημα υπό α' ή β': Συνιστά πρόσφορο μέτρο σύγκρισης:
 - α) η αμοιβή που θα οφειλόταν στον εργαζόμενο αν είχε εργαστεί κατά τη συγκεκριμένη περίοδο αδείας αντί να βρίσκεται σε άδεια, ή

 - β) η αμοιβή η οποία καταβαλλόταν στον εργαζόμενο για άλλη περίοδο κατά τη διάρκεια της οποίας εργαζόταν, και σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, ποια είναι η περίοδος αυτή;

- 5) Πώς πρέπει να εκτιμηθεί η “κανονική” ή η “παρόμοια” αμοιβή στις περιπτώσεις κατά τις οποίες:
- α) οι αποδοχές του εργαζομένου εφόσον εργάζεται προσαυξάνονται στο μέτρο που επιδίδεται σε ορισμένη δραστηριότητα·
 - β) υφίσταται ετήσιο ή άλλο όριο που καθορίζει σε ποιο μέτρο και για πόσο χρονικό διάστημα επιτρέπεται ο εργαζόμενος να επιδίδεται στη δραστηριότητα αυτή και ο εργαζόμενος έχει ήδη υπερβεί, ή σχεδόν υπερβεί, το όριο αυτό κατά τον χρόνο χρήσης της ετήσιας αδειάς του, οπότε στην πραγματικότητα ο εργαζόμενος αυτός δεν θα μπορούσε να επιδοθεί στη δραστηριότητα αυτή αν εργαζόταν αντί να βρίσκεται σε άδεια;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

- 15 Με τα ερωτήματά του, τα οποία επιβάλλεται να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ’ ουσίαν από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν από το άρθρο 7 της οδηγίας 2003/88 καθώς και από τη ρήτρα 3 της ευρωπαϊκής συμφωνίας μπορούν να αντληθούν ενδεικτικά στοιχεία, και ποια εν προκειμένω, σχετικά με τις αποδοχές τις οποίες δικαιούνται οι χειριστές αεροσκαφών κατά την ετήσια άδειά τους και, σε περίπτωση που τούτο ισχύει, να προσδιορίσει τα στοιχεία αυτά.
- 16 Προκαταρκτικώς, επισημαίνεται ότι, αφενός, οι οδηγίες 2000/79 και 2003/88 διέπουν το ίδιο αντικείμενο, ήτοι την οργάνωση του χρόνου εργασίας προς το συμφέρον της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων και ότι, αφετέρου, το γράμμα της ρήτρας 3 της ευρωπαϊκής συμφωνίας είναι, ως προς την ουσία του, πανομοιότυπο προς το γράμμα του άρθρου 7 της οδηγίας 2003/88. Επομένως, όπως τόνισε και η γενική εισαγγελέας στο σημείο 43 των προτάσεών της, οι νομολογιακές αρχές που ανέπτυξε

το Δικαστήριο ερμηνεύοντας την τελευταία αυτή διάταξη μπορούν να εφαρμοστούν αναλογικώς και στη ρήτρα 3 της ευρωπαϊκής συμφωνίας. Πάντως, η ερμηνεία του άρθρου 7 της οδηγίας 2003/88 πρέπει να λαμβάνει υπόψη τόσο το γράμμα της εν λόγω διάταξης όσο και τον σκοπό που αυτή επιδιώκει.

- 17 Το γράμμα του άρθρου 7 της οδηγίας δεν περιέχει κανένα ρητό ενδεικτικό στοιχείο σχετικό με τις αποδοχές του εργαζομένου κατά τη διάρκεια της ετήσιας άδειάς του. Εντούτοις, η νομολογία υπενθυμίζει ότι, όπως προκύπτει από το γράμμα του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/88, διάταξη από την οποία η ως άνω οδηγία δεν επιτρέπει παρέκκλιση, παρέχεται σε όλους τους εργαζομένους ετήσια άδεια μετ' αποδοχών διάρκειας τουλάχιστον τεσσάρων εβδομάδων ενώ το ως άνω δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών πρέπει να θεωρηθεί ως αρχή του κοινοτικού κοινωνικού δικαίου με ιδιαίτερη σημασία (βλ. απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2009, C-350/06 και C-520/06, Schultz-Hoff κ.λπ., Συλλογή 2009, σ. I-179, σκέψεις 22 και 54 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 18 Εξάλλου, το δικαίωμα ετήσιας άδειας μετ' αποδοχών κατοχυρώνεται ρητώς στο άρθρο 31, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στον οποίο το άρθρο 6, παράγραφος 1, ΣΕΕ αναγνωρίζει το ίδιο νομικό κύρος με εκείνο των Συνθηκών.
- 19 Εντός του πλαισίου αυτού, το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να διευκρινίσει ότι ο όρος «ετήσια άδεια μετ' αποδοχών» του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2003/88 σημαίνει ότι, κατά τη διάρκεια της κατά την ως άνω οδηγία ετήσιας άδειας, πρέπει να συνεχίζεται η καταβολή αποδοχών και ότι, δηλαδή, ο εργαζόμενος πρέπει να εισπράττει τις κανονικές αποδοχές του γι' αυτήν την περίοδο αναπαύσεως (βλ. απόφαση της 16ης Μαρτίου 2006, C-131/04 και C-257/04, Robinson-Steele κ.λπ., Συλλογή 2006, σ. I-2531, σκέψη 50, καθώς και προπαρατεθείσα απόφαση Schultz-Hoff κ.λπ., σκέψη 58).
- 20 Συγκεκριμένα, ο σκοπός της υποχρέωσης καταβολής των αποδοχών ετήσιας άδειας έγκειται στο να εξασφαλίζεται στον εργαζόμενο, κατά τη διάρκεια αυτής της άδειας και όσον αφορά τις αποδοχές του, κατάσταση παρόμοια με εκείνη των περιόδων εργασίας του (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις Robinson-Steele κ.λπ. και Schultz-Hoff κ.λπ., σκέψη 60).

- 21 Όπως διευκρίνισε και η γενική εισαγγελέας με το σημείο 90 των προτάσεών της, από τα ανωτέρω προκύπτει ότι οι αποδοχές που καταβάλλονται κατά τη διάρκεια της ετήσιας άδειας πρέπει καταρχήν να υπολογίζονται κατά τρόπο που να εξασφαλίζει την αντιστοιχία τους προς τις τακτικές αποδοχές που λαμβάνει ο εργαζόμενος. Εξ αυτού προκύπτει επίσης ότι καταβολή αποζημίωσης, το ποσό της οποίας παρέχει απλώς στον εργαζόμενο τη δυνατότητα αποκλεισμού κάθε σημαντικού κινδύνου να μη χρησιμοποιήσει την άδειά του, δεν αρκεί για την ικανοποίηση των απαιτήσεων που επιβάλλει το δίκαιο της Ένωσης.
- 22 Όταν όμως οι αποδοχές που λαμβάνει ο εργαζόμενος αποτελούνται από διάφορα στοιχεία, ο καθορισμός των τακτικών αυτών αποδοχών και, ως εκ τούτου, του ποσού που δικαιούται ο εν λόγω εργαζόμενος κατά τη διάρκεια της ετήσιας άδειάς του, πρέπει να πραγματοποιείται κατόπιν ειδικής αναλύσεως. Τούτο ισχύει στην περίπτωση αποδοχών χειριστή αεροσκαφών που αποτελεί μέλος του ιπτάμενου προσωπικού εταιρίας αερομεταφορών, αποδοχών οι οποίες αποτελούνται από πάγιο ετήσιο ποσό και από κυμαινόμενα επιδόματα που συνδέονται με τον χρόνο πτήσης και με τον χρόνο παραμονής εκτός έδρας.
- 23 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι, μολονότι η διάρθρωση των τακτικών αποδοχών εργαζομένου ρυθμίζεται, αυτή καθαυτή, από τις διατάξεις και τις πρακτικές που προβλέπει το δίκαιο των κρατών μελών, εντούτοις, η διάρθρωση αυτή δεν μπορεί να θίγει το δικαίωμα που έχει ο εργαζόμενος, και το οποίο υπενθυμίζεται με τη σκέψη 19 της παρούσας αποφάσεως, να εφαρμόζονται σε αυτόν, κατά την περίοδο του αναπαύσεως και ψυχαγωγίας, παρόμοιες οικονομικές συνθήκες με αυτές που ισχύουν κατά τον χρόνο ασκήσεως της εργασίας του.
- 24 Ομοίως, κάθε μειονέκτημα που συνδέεται εγγενώς με την εκτέλεση των καθηκόντων που αναλαμβάνει ο εργαζόμενος δυνάμει της συμβάσεώς του εργασίας και που αντισταθμίζεται με χρηματικό ποσό συνυπολογιζόμενο για τον καθορισμό των συνολικών αποδοχών του εργαζομένου, όπως είναι, στην περίπτωση των χειριστών αεροσκαφών, το επίδομα πτήσης, πρέπει αναγκαστικά να αποτελεί τμήμα του ποσού του οποίου δικαιούται ο εργαζόμενος κατά τη διάρκεια της ετήσιας άδειάς του.
- 25 Αντιθέτως, τα στοιχεία των συνολικών αποδοχών του εργαζομένου που αφορούν αποκλειστικά την κάλυψη περιστασιακών ή πρόσθετων εξόδων στα οποία υποβάλλεται

ο εργαζόμενος κατά την εκτέλεση των καθηκόντων που αναλαμβάνει δυνάμει της συμβάσεώς του εργασίας, όπως είναι οι δαπάνες που συνδέονται με τον χρόνο που οι χειριστές αεροσκαφών αναγκάζονται να παραμείνουν εκτός έδρας, δεν πρέπει να συνυπολογίζονται για τον καθορισμό των καταβλητέων αποδοχών κατά την ετήσια άδεια.

- 26 Συναφώς, στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει την εγγενή σχέση μεταξύ, αφενός, των διάφορων στοιχείων των συνολικών αποδοχών του εργαζομένου και, αφετέρου, της εκτέλεσης των καθηκόντων που ο εν λόγω εργαζόμενος αναλαμβάνει δυνάμει της συμβάσεώς του εργασίας. Για την εκτίμηση αυτή πρέπει να χρησιμοποιείται ως κριτήριο ένας μέσος όρος υπολογιζόμενος βάσει συγκεκριμένης περιόδου αναφοράς που κρίνεται αντιπροσωπευτική και υπό το πρίσμα της αρχής που απορρέει από την προπαρατεθείσα νομολογία, σύμφωνα με την οποία, κατά την οδηγία 2003/88, το δικαίωμα ετήσιας άδειας και η καταβολή των αντιστοιχουσών σ' αυτήν αποδοχών αποτελούν τις δύο όψεις ενός ενιαίου δικαιώματος (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις *Robinson-Steele* κ.λπ., σκέψη 58, καθώς και *Schultz-Hoff* κ.λπ., σκέψη 60).
- 27 Λαμβανομένης υπόψη της ανωτέρω διευκρίνισης, υπενθυμίζεται επιπλέον ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι μια εργαζόμενη, απασχολούμενη σε εταιρία αερομεταφορών ως ανώτερο μέλος πληρώματος θαλάμου επιβατών και τοποθετούμενη προσωρινά, λόγω εγκυμοσύνης, σε υπηρεσία εδάφους, δικαιούνται, κατά τη διάρκεια της προσωρινής αυτής τοποθέτησης, όχι μόνον της διατηρήσεως του βασικού μισθού της αλλά και των στοιχείων των αποδοχών ή επιδομάτων που συνδέονταν με την επαγγελματική της θέση. Ως εκ τούτου, έπρεπε να διατηρηθούν τα επιδόματα που συνδέονταν με την ιδιότητά της ως προϊσταμένης, την αρχαιότητά της και τα επαγγελματικά της προσόντα (βλ., συναφώς, απόφαση της 1ης Ιουλίου 2010, C-471/08, *Parviainen*, Συλλογή 2010, σ. I-6533, σκέψη 73). Η νομολογία αυτή εφαρμόζεται και σε έγκυο εργαζόμενη που απαλλάσσεται από την εργασία (απόφαση της 1ης Ιουλίου 2010, C-194/08, *Gassmayr*, Συλλογή 2010, σ. I-6281, σκέψη 65).
- 28 Κατά συνέπεια, πλην των στοιχείων των συνολικών αποδοχών που επισημαίνονται με τη σκέψη 24 της παρούσας αποφάσεως, όλα τα στοιχεία που συνδέονται με το προσωπικό καθεστώς και την επαγγελματική θέση του χειριστή αεροσκαφών πρέπει να διατηρούνται κατά τη διάρκεια της ετήσιας άδειας αποδοχών του εν λόγω εργαζομένου.

- 29 Τέλος, απομένει να διευκρινιστεί ότι τόσο η οδηγία 2003/88 όσο και η ευρωπαϊκή συμφωνία προβλέπουν απλώς το ελάχιστο απαιτούμενο επίπεδο προστασίας του δικαιώματος αμοιβής των εργαζομένων κατά τη διάρκεια της ετήσιας άδειας μητρότητας.
- 30 Επομένως, καμία διάταξη του δικαίου της Ένωσης δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη ή, ενδεχομένως, τους κοινωνικούς εταίρους, να υπερβαίνουν το όριο της ελάχιστης προστασίας του εργαζομένου, που κατοχυρώνεται με την κανονιστική ρύθμιση της Ένωσης, και να προβλέπουν τη διατήρηση όλων των στοιχείων των συνολικών αποδοχών των οποίων δικαιούται ο εν λόγω εργαζόμενος κατά τη διάρκεια της περιόδου εργασίας του (βλ., συναφώς, προπαρατεθείσα απόφαση Parviainen, σκέψη 63).
- 31 Κατόπιν των προεκτεθέντων, η απάντηση που πρέπει να δοθεί στα υποβληθέντα ερωτήματα είναι ότι το άρθρο 7 της οδηγίας 2003/88 και η ρήτρα 3 της ευρωπαϊκής συμφωνίας έχουν την έννοια ότι ένας χειριστής αεροσκαφών δικαιούται, κατά τη διάρκεια της άδειας που λαμβάνει ετησίως, όχι μόνον της διατήρησης του βασικού του μισθού αλλά και, αφενός, όλων των στοιχείων που συνδέονται εγγενώς με την εκτέλεση των καθηκόντων που αναλαμβάνει δυνάμει της συμβάσεώς του εργασίας και τα οποία αντισταθμίζονται με χρηματικό ποσό συνυπολογιζόμενο κατά τον καθορισμό των συνολικών του αποδοχών καθώς και, αφετέρου, όλων των στοιχείων που συνδέονται με το προσωπικό του καθεστώ και την επαγγελματική θέση του χειριστή αεροσκαφών. Στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει αν τα διάφορα στοιχεία που συναποτελούν τις συνολικές αποδοχές του εργαζομένου πληρούν τα ανωτέρω κριτήρια.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 32 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 7 της οδηγίας 2003/88/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 4ης Νοεμβρίου 2003, σχετικά με ορισμένα στοιχεία της οργάνωσης του χρόνου εργασίας, καθώς και η ρήτρα 3 της συμφωνίας η οποία επισυνάπτεται στην οδηγία 2000/79/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για την εκτέλεση της Ευρωπαϊκής Συμφωνίας για την οργάνωση του χρόνου εργασίας του ιπτάμενου προσωπικού της πολιτικής αεροπορίας που συνήφθη από την Ένωση Ευρωπαϊκών Αεροπορικών Εταιριών (ΑΕΑ), την Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Εργαζομένων στις Μεταφορές (ETF), την Ευρωπαϊκή Ένωση Προσωπικού Θαλάμων Διακυβέρνησης Αεροσκαφών (ECA), την Ευρωπαϊκή Ένωση Αερομεταφορέων των Περιφερειών της Ευρώπης (ERA) και τη Διεθνή Ένωση για τις Ναυλωμένες Πτήσεις (IACA), έχουν την έννοια ότι ένας χειριστής αεροσκαφών δικαιούται, κατά τη διάρκεια της άδειας που λαμβάνει ετησίως, όχι μόνον της διατηρήσεως του βασικού του μισθού αλλά και, αφενός, όλων των στοιχείων που συνδέονται εγγενώς με την εκτέλεση των καθηκόντων που αναλαμβάνει δυνάμει της συμβάσεώς του εργασίας και τα οποία αντισταθμίζονται με χρηματικό ποσό συνυπολογιζόμενο κατά τον καθορισμό των συνολικών του αποδοχών καθώς και, αφετέρου, όλων των στοιχείων που συνδέονται με το προσωπικό του καθεστώσ και την επαγγελματική θέση του χειριστή αεροσκαφών.

Στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει αν τα διάφορα στοιχεία που συναποτελούν τις συνολικές αποδοχές του εργαζομένου αυτού πληρούν τα ανωτέρω κριτήρια.

(υπογραφές)